

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Новікова Світлана,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та археології
Маріупольський державний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО ЗЕМСТВА У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ

Одним з пріоритетних напрямів економічної діяльності земств на початку ХХ ст. стала фінансова й організаційна підтримка дрібних сільських підприємців за допомогою влаштування дрібного кредиту, оскільки саме земства на місцях могли враховувати у своїй діяльності інтереси різних верств населення, територіальну специфіку регіонів, брати участь в економічних перетвореннях.

До запровадження земського та міського самоврядування це здійснювалося майже виключно державою. Першим кроком у залученні самоврядування до організації кредиту стало Положення про губернські та повітові земські установи від 1 січня 1864 р. Згідно з ним земствам було надано право подання через губернатора вищому уряду пропозицій про заснування губернських земських банків. Але нормативно-правові основи цієї діяльності були визначені лише у 1871 р. Земські банки засновувалися для «сприяння місцевому землеробству і пов'язаним із ним галузям промисловості». Вони надавали довгострокові позики під заставу нерухомої власності, приймали вклади і видавали короткострокові позики під облік векселів і під заставу рухомих цінностей. Основний капітал земських банків утворювався із залишків від земських зборів, які могли залишитися після зарахувань відсотків у запасні капітали та покриття витрат на управління. Однак така форма кредитування виявилася нежиттєздатною вже у 1880-х рр., оскільки земства ще не зміцніли, пріоритетними у їх діяльності на той час стали розвиток медицини і освіти, а коштів на підтримку і розвиток кредиту не виділялося. У новому Положенні про земські установи від 12 червня 1890 р. їхнє право засновувати кредитні установи було скасовано, але більшість заснованих земством товариств припинила своє існування ще до цього [1].

Наступним етапом становлення земського кредиту стало Положення від 1 червня 1895 р. про установи дрібного кредиту. За цим законом земства були прирівняні до приватних жертводавців і осіб, які позичили на необтяжливих умовах капітал на відкриття установ дрібного кредиту. Функції земств були обмежені заохоченням кредитних товариств, що відкривалися без їхньої прямої участі. Закон від 7 липня 1904 р. значно розширив роль

земств у справі поширення дрібного кредиту. Земства отримали право самостійно організувати установи дрібного кредиту, брати участь у доборі початкового складу товариств і фахівців, в організації рахівництва. Земство могло надавати товариствам грошові кошти з наявних у його розпорядженні сум. Особливе місце в законі відводилося новому типу установ дрібного кредиту – земським касам. Їх було прирівняно до кредитних та ощадно-позикових товариств, сільських, волосних, станичних громадських ощадно-позикових кас, допоміжних та ощадних кас колишніх державних селян, сільських банків. 14 червня 1906 р. міністр фінансів затвердив зразковий статут земських кас дрібного кредиту. Тільки за 1907 р. було організовано 18 повітових кас і 2 губернські земські каси [1]. Однією з них у жовтні 1907 р. стала і каса дрібного кредиту Маріупольського земства.

Земська управа через складність проблеми щодо відкриття каси спочатку розглянула це питання на приватній нараді, на якій були присутні гласні Д. Хараджаєв, І. Гоф та тимчасово виконуючий обов'язки управляючого Маріупольським відділенням державного банку Г. Бобирев [2]. Було встановлено, що розроблені земською управою документи повністю відповідають вимогам зразкового статуту земських кас. На чергових зборах управи одностайно було прийнято рішення про відкриття у повіті каси дрібного кредиту для підтримки дрібних землевласників. У постанові зборів зазначалися наступні положення:

1. Затвердити назву каси – «каса дрібного кредиту Маріупольського повітового земства».
2. Управління каси розмістити у будинку земства.
3. Сформувати основний капітал каси з 20 000 руб., позичених зі спеціального капіталу каси губернського земства зі сплатою 4% річних та позики у 10 000 руб. з кредитів головного управління у справах дрібного кредиту зі сплатою 6% річних.
4. До збільшення оборотного капіталу граничний розмір зобов'язань каси обмежується розмірами її основного капіталу у 30 000 руб.
5. Дії каси розповсюджуються на увесь Маріупольський повіт.
6. Відповідно до статті 1 зразкового статуту завданнями каси визначено сприяння економічній діяльності сільських господарів, землевласників, промисловців та їх товариств і об'єднань.
7. Граничний розмір позики встановити у 100 руб.
8. Завідування справами каси покладалося на Маріупольську повітову земську управу, яка брала на себе обов'язки правління каси, для чого створювалася особлива повірочна рада (або комітет) з 3 членів та 2 кандидатів.

9. Позики з фонду каси надавалися на термін до 5 років під 6% річних установам та під 7% річних окремим особам. Річні відсотки сплачувалися на початку року.
10. Касі надавалося право приймати внески на термін до 5 років під 4% річних, до 10 років – під 5% річних. Внесок від однієї особи не повинен був перевищувати 1000 руб.
11. Земські збори уповноважили управу отримати позику у 10 000 руб. від управління дрібного кредиту під 5% річних.
12. Земські збори надали повноваження управі для посилення оборотних спроможностей каси брати позики у Маріупольському відділенні державного банку не вище 10 000 руб. під 7% річних [2].

Членами повірочної ради каси таємним голосуванням були обрані П. Дмитрієв, В. Ципкін та І. Гоф, кандидатами – І. Лікакі та І. Юр'єв [3]. Такий склад обирався і у наступні 2 роки. У жовтні 1912 р. членами повірочної ради були обрані О. Хараджаєв, В. Гіацинтов та М. Залюбовський, кандидатом – Д. Хараджаєв [8].

Навесні 1909 р. розмір основного капіталу каси збільшився до 40 000 руб. (10 000 руб. були додані з так званого «овражкового» капіталу без виплати відсотків на умовах погашення цієї суми протягом 5 років з загальних коштів Маріупольського земства. Граничний розмір зобов'язань каси по внесках та позиках не повинен був перевищувати основний капітал більше, ніж у 5 разів. Розмір позики одній особі обмежувався 200 руб. терміном до 1 року під 9% річних. Для різноманітних товариств, інших установ дрібного кредиту розмір річних відсотків знижувався до 7%, а кредит надавався на 5 років. Для внесків вкладників до каси встановлювалися наступні ставки: 4% річних – для зберігання внесків від 1 до 2 років; 5% річних – від 2 до 4 років; 6% річних – 5 та більше років. Виплата відсотків за вклади здійснювалася кожні півроку. Управа залишала за собою право підвищувати або знижувати цю ставку. Сума позики у Маріупольському відділенні державного банку збільшилася до 20 000 руб. Сума позики з основного капіталу каси дрібного кредиту Катеринославського губернського земства не повинна була перевищувати 10 000 руб. [4]

На чергових зборах управи у жовтні 1909 р. заслухали доповідь про діяльність каси. Для залучення приватних внесків було прийнято рішення врахувати досвід інших земських кас Катеринославської губернії і збільшити відсоткові ставки по внесках наступним чином: від 1 до 2 років включно – до 5% річних, від 2 до 4 років – до 6% річних, від 5 та більше років – до 7% річних [4].

На зборах управи у жовтні 1910 р. було дозволено: збільшити кредитні зобов'язання каси у 10 разів від наявного основного капіталу; виділити з внесків та

передбачуваної позики з державного банку спеціальний капітал у 50 000 руб. для надання довготривалих позик кооперативним товариствам та установам, визначивши граничний розмір кожному з них у 5 000 руб. терміном не більше 5 років з щорічним рівномірним погашенням та виплатою 8% річних за кожне півріччя наперед, вважаючи неповне півріччя повним. На 1911 р. був затверджений такий кошторис витрат на управління касою: жалування рахівникові – 1000 руб., жалування помічників рахівника – 480 руб., на канцелярські та поштові витрати – 300 руб., роз'їзні члену управи та рахівнику – 120 руб., на непередбачувані витрати – 150 руб., преміальні – 150 руб., на зарплатню артільникові-касиру – 800 руб., на преміювання рахівника. – 75 руб. з прибутку каси за 1910 р.[5]. Збори також прийняли рішення про винайм артільника-касира та пропозицію Д. Хараджаєва відкрити для цього кредит у 800 руб. з прибутків каси [6].

Про активну діяльність каси та її популярність у населення повіту свідчить щорічне зростання відрахувань у основний та запасний капітал. Так, наприклад, прибутки каси за 1910 р. розподілити наступним чином: у запасний капітал відрахувати 5000 руб., в основний – 5600 руб., на винагороду волосним та сільським правлінням за роботу зі складання списків позичальників каси – відповідно 365 р. 95 коп. та 95 руб. 65 коп. Кошторис витрат каси на 1912 р. було затверджено у розмірі 4000 руб. [7]. Навесні 1912 року з прибутків каси за 1911 р. в основний капітал було нараховано вже 17 000 руб., на виділення позик 10 000 руб. У 1913 – 1914 рр. планувалося закрити кредитування одноосібних та групових позичальників і перейти на кооперативні установи.

Таким чином завдяки зусиллям Маріупольського повітового земства на початку ХХ ст. була створена система доступного кредитування одноосібних і колективних позичальників, що сприяло розвитку кредитної кооперації та підприємництва в Маріупольському повіті на початку ХХ ст.

Література

1. Хижняков В.В. 1914. Земство и кооперация. *Юбилейный земский сборник 1864-1914*
2. (под ред. Б.Б. Веселовского и З.Г. Френкеля). Санкт-Петербург: Товарищество О.Н. Поповой. С. 342-359.
2. [4106. По прочтении доклада управы об учреждении кассы мелкого кредита Мариупольского земства. 4 октября 1907 г.] *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.16-17.
3. [4107. Об избрании поверочного комитета. 8 октября 1907 г.] *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.17.

4. [4109. По прочтении доклада управы по вопросу об открытии в уезде дейсвий кассы мелкого кредита. 28 апреля 1909 г.]. *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.17-20.

5. [4111. По №142 реестра – о кассе мелкого кредита 13 октября 1910 г.]. *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.21.

6. [4112. По №143 реестра – о приглашении артельщика-кассира для кассы мелкого кредита. 13 октября 1910 г.]. *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.21.

7. [4114. По №140 реестра – доклад-отчет по кассе мелкого кредита. 20 октября 1910 г.]. *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.22.

8. [4118. Об избрании поверочного совета кассы. 2 октября 1912 г.] *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.23.

9. [4115. По вопросу № 9 реестра – доклад уездной земской управы по кассе мелкого кредита. 10 марта 1912 г.] *Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земства с 1869 по 1913 гг.*: В 2-х т. Т.1. Мариуполь: Элек.-Типогр. Бр. Э. и А. Гольдрин, 1916. С.22.

Романцов Володимир,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології
Маріупольський державний університет

ЗВІЛЬНЕННЯ МАРІУПОЛЯ ВІД ПРОРОСІЙСЬКИХ ТЕРОРИСТІВ:

10-а РІЧНИЦЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ СИЛ АТО

У наш час, коли путінська російська держава-терорист здійснює повномасштабну військову агресію проти України, для істориків важливо проаналізувати витоки цієї імперської політики та боротьбу українців проти рашистської агресії. За цих обставин